

Nr 16

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående vigselrätten för pastorer i fria kristna trossamfund.

Första lagutskottet har behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 63 i första kammaren av herr *Sörenson* samt nr 99 i andra kammaren av herr *Källstad*. I motionerna, vilka är likalydande, hemställs att riksdagen av Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag till sådan ändring av giftermålsbalken, att sådant trossamfund, som Konungen medgivit eller medger rätt att genom pastorer förrätta vigsel, måtte få rätt att förrätta sådan vigsel av varje svensk medborgare, som så önskar.

Motionerna

Motionärerna nämner inledningsvis att en överväldigande majoritet av ingångna äktenskap eller 92,8 procent under år 1964 ägde rum i kyrklig ordning. Sedan i motionerna lämnats redogörelse för gällande bestämmelser om vigselrätten för pastorer i fria kristna trossamfund uttalas att reglerna, som nu varit i funktion i femton år, behöver överses. Härfter anföres i motionerna följande.

Det kan då konstateras, att den snabba utvecklingen i vårt folk på snart sagt alla livsområden också berör frågan om vigsel. Sociologiskt kan konstateras, att s. k. strukturella bindningar — d.v.s. upplevelsen av att höra till en viss struktur, en viss grupp — avtar, medan den funktionella sidan — d.v.s. den personligt väljande och den upplevelsemässiga sidan — av ömsesidighetsförhållandena förstärkes. Detta betyder för den kyrkliga vigseln, att det finns människor i vårt samhälle som icke i lagens mening hör till den frikyrkliga strukturen men upplever en — ofta indirekt — förbundenhet med det gemenskapsliv, som de fria trossamfunden söker gestalta. Söker sådana personer vigsel i frikyrklig ordning, saknas emellertid möjligheter till sådan vigsel. Detta innebär att en reell samhörighet icke får komma till uttryck vid en livsavgörande och meningsfull akt.

Härtill kommer den vidgade ekumeniska inriktningen i svensk kristenhet. Ett exempel må anföras. Vid universiteten finns numera som regel studentpastorer, representerande såväl svenska kyrkan som frikyrkosamfunden. Helt naturligt uppkommer situationer, då kyrkligt eller frikyrkligt orienterade studenter eller studenter utan deciderad inriktning mot visst trossamfund önskar vigsel av en studentpastor, som haft betydelse för deras mänskliga och andliga utveckling. Giftermålsbalkens bestämmelser begränsar emellertid möjligheterna att här erhålla vigsel enligt ett spontant känt önskemål. De trolovade eller en av dem måste tillhöra svenska kyrkan resp. erkänt trossamfund. Den begränsning i vigselmöjligheterna, som sålunda uppkom-

mer, kan icke anses stå i överensstämmelse med idén om individuell frihet i religiöst avseende.

Avslutningsvis framhåller motionärerna att den nuvarande begränsningen av vigselrätten ter sig otillfredsställande såväl ur principiell religionsfrihetssynpunkt som mot bakgrund av de faktiska reaktionsmönstren inför äktenskaps ingående för ett vidgat antal svenska medborgare.

Gällande rätt

Bestämmelserna om vigsel återfinnes i 4 kap. giftermålsbalken. Äktenskap kan ingås antingen med kyrklig eller borgerlig vigsel. Valfrihet mellan de båda formerna föreligger så till vida, att kontrahenterna alltid äger er hålla borgerlig vigsel, så snart de över huvud taget är berättigade att ingå äktenskap.

Kyrklig vigsel äger rum inom svenska kyrkan eller inom annat trossamfund. Vigsel inom svenska kyrkan må äga rum, om de trolovade eller en av dem tillhör svenska kyrkan. Kyrklig vigsel inom annat trossamfund än svenska kyrkan kan ske, om Kungl. Maj:t medgivit att vigsel må förrättas inom samfundet och de trolovade eller en av dem tillhör samfundet. Sådan vigselrätt har tillerkänts flertalet av de i Sverige förekommande trossamfundet. Vidare gäller att Kungl. Maj:t äger förordna att medlem av utländskt evangeliskt-lutherskt trossamfund skall ha samma rätt till kyrklig vigsel som medlem av svenska kyrkan. Sådant förordnande har meddelats i fråga om medlemmar av danska folkkyrkan, norska statskyrkan, Finlands evangelisk-lutherska kyrka och evangelisk-lutherska Augustanasynoden i Amerika.

Beträffande förrättare av kyrklig vigsel gäller att till vigsel inom svenska kyrkan äger de trolovade välja vilken präst inom kyrkan de önskar men att endast präst i församling, av vilken endera är medlem, är skyldig att viga. Inom annat trossamfund förrättas vigsel av den som är behörig därtill enligt Kungl. Maj:ts förordnande. Har Kungl. Maj:t medgivit att vigsel må förrättas inom visst trossamfund av dess prästerskap eller eljest av befattningshavare i samfundet, må sådan präst eller befattningshavare ej utöva sin behörighet att viga, innan länsstyrelsen i det län där samfundets styrelse har sitt säte, på framställning av samfundet meddelat intyg om att han är behörig att förrätta vigsel inom samfundet. Nu sist berörda bestämmelse återfinnes i kungörelse den 26 oktober 1951.

Beträffande själva vigselceremonien föreskrives i nämnda kapitel i giftermålsbalken, att de trolovade, som skall vara samtidigt tillstädes inför vigselförrättaren, skall inför denne avgiva sitt ja och samtycke till äktenskapet samt att kontrahenterna därpå skall av vigselförrättaren förklaras för äkta makar. I övrigt skall lända till efterrättelse, vid vigsel inom svenska kyrkan föreskrifterna i kyrkohandboken och vid vigsel inom annat trossamfund dess

kyrkobruk samt vid borgerlig vigsel de bestämmelser som Kungl. Maj:t meddelar.

Genom lagen den 30 juni 1948 om ämbetsansvar för vigselförrättare i vissa fall är stadgat, att vigselförrättare, som åsidosätter vad honom i sådan egenskap åligger beträffande annat än rent kyrklig ordning, dömes, ändå att det ej sker i utövning av befattning varmed ämbetsansvar är förordat, för tjänstefel till böter eller, om brottet är grovt, fängelse i högst ett år efter vad i 20 kap. 4 § brottsbalken sägs.

Historik

Ovan återgivna bestämmelser i giftermålsbalken om kyrklig vigsel erhöll sin nuvarande lydelse genom lagstiftning år 1951 i samband med religionsfrihetslagens tillkomst. Även enligt de förut gällande reglerna innebar giftermålsbalkens bestämmelser, att äktenskap kunde ingås med kyrklig eller borgerlig vigsel. I regel förelåg möjlighet att välja mellan dessa former. Borgerlig vigsel kunde alltid erhållas, så snart kontrahenterna över huvud taget var berättigade att ingå äktenskap. Kyrklig vigsel kunde förekomma antingen inom svenska kyrkan eller inom främmande trossamfund, om Kungl. Maj:t förklarat dess prästerskap äga att förrätta vigsel. En förutsättning för erhållande av kyrklig vigsel var, att de trolovade tillhörde det samfund, inom vilket vigseln skulle ske. Vigsel inom svenska kyrkan eller inom främmande trossamfund, som var kristet, kunde dock förekomma även i det fall, då den ene var medlem därav och den andre tillhörde annat kristet trossamfund.

1951 års lagändringar gick i huvudsak ut på att Kungl. Maj:t erhöll en vidgad befogenhet att medgiva vigsel inom andra religiösa samfund än svenska kyrkan. Vidare genomfördes den förenklingen, att kyrklig vigsel skall kunna förekomma, så snart den ene av de trolovade tillhör det samfund inom vilket vigseln sker; den andres samfundstillhörighet tillmätes alltså icke längre någon betydelse.

I proposition till 1951 års riksdag med förslag till religionsfrihetslag m. m. (nr 100) anförde *föredragande departementschefen, statsrådet Zetterberg*, bl. a. följande.

De begränsningar i rätten till kyrklig vigsel som nu gälla grunda sig på ett uttalande av lagberedningen under förarbetena till 1915 års lagstiftning om äktenskaps ingående och upplösning. Lagberedningen anförde nämligen att det av hänsyn till god ordning är påkallat att vigsel ej må ske vare sig inom svenska kyrkan eller annat trossamfund, där ej åtminstone den ene av kontrahenterna tillhör samfundet, och att kyrklig vigsel ej heller tillåtes om den ene ev kontrahenterna men ej den andre tillhör kristet samfund. Det kan ifrågasättas, om det är nödvändigt att bibehålla en dylik bestämmelse; det skulle kunna överlämnas åt de trolovade själva att avgöra, vilken vigselförrättare de önska anlita. Man kan dock icke helt bortse från att en så vidsträckt behörighet skulle kunna utnyttjas på ett sätt som verkade stötande.

Därför synes det motiverat att kräva att åtminstone den ene av de trolovade skall tillhöra vigselförrättarens samfund för att denne skall vara behörig. Å andra sidan synes det icke behövt att uppställa några särskilda krav i fråga om den andre av de trolovade. Vad den nuvarande lagbestämmelsen innehåller om att denne, då vigsel sker inom kristet trossamfund, åtminstone skall tillhöra annat kristet samfund synes vara en kvarleva från en tid, då de religiösa motsättningarna voro betydligt starkare än vad de numera äro i vårt land. Ej heller då den andre av de trolovade icke tillhör något trossamfund finnes anledning att föreskriva några särskilda regler.

Särskilda utskottet avvisade motionsvis framställda yrkanden om införande av obligatoriskt civiläktenskap samt yttrade i anslutning härtill.

Vad som i detta sammanhang bör komma i fråga är däremot att, med utgångspunkt från nu gällande regler, söka tillgodose de från vissa religiösa samfund framkomna önskemålen att få en rätt att utföra vigsel, motsvarande den som vissa främmande trossamfund redan erhållit. Utskottet biträder vad propositionen i detta hänseende innehåller.

Beträffande förutsättningarna för att vigsel i det enskilda fallet skall få äga rum inom svenska kyrkan eller inom annat trossamfund, som erhållit vigselrätt, innefattar Kungl. Maj:ts förslag en förenkling i jämförelse med gällande rätt. Det har vid utskottets behandling av detta spörsmål ifrågasatts om det är behövt att bibehålla några begränsningar; det skulle kunna medgivas varje behörig vigselförrättare att utan inskränkningar viga alla som begära vigsel och äro behöriga att ingå äktenskap. I varje fall skulle vissa ytterligare utvidgningar av möjligheterna till fritt val mellan förekommande vigselformer vara tänkbara. Utskottet har icke ansett sig berett att nu taga ståndpunkt till dessa spörsmål, vilka kräva närmare utredning. Därför anser utskottet sig böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag oförändrat, men utskottet uttalar önskvärdheten av att Kungl. Maj:t ägnar uppmärksamhet åt de angivna önskemålen om en ökad frihet att välja vigselformen.

Vad särskilt angår de i motionerna I: 375 och II: 490 uttalade önskemålen, nämligen dels att vigselförrättare inom trossamfund, som erhållit Kungl. Maj:ts medgivande att förrätta kyrklig vigsel, skall äga möjlighet att viga även då de trolovade eller en av dem tillhör annat evangeliskt samfund, som närmare anges i motionerna, och dels att medlemmarna i vissa till trossamfund anknutna ungdomsorganisationer skola få samma rätt till vigsel av samfundets pastorer som samfundets egentliga medlemmar, må framhållas att Kungl. Maj:ts förslag torde lämna tillräckliga möjligheter att tillgodose dessa önskemål. De i propositionen föreslagna bestämmelserna innebära icke ovillkorligen att, i sådana fall då annat trossamfund än svenska kyrkan erhållit vigselrätt, vigselförrättaren och de trolovade, resp. en av dem ovillkorligen måste tillhöra samma samfund. Departementschefen anför sålunda (propositionen s. 161) att det icke bör vara något hinder för Kungl. Maj:t att till vigselförrättare förordna även annan än den som är präst i det samfund som erhåller vigselrätt. Sålunda torde, anför departementschefen vidare, t. ex. på begäran av en frikyrkoförsamling, som icke själv har någon predikant som är lämplig, vigselförrättare i en likartad grannförsamling, som har vigselrätt, kunna förordnas att förrätta vigsel inom den förstnämnda församlingen. Utskottet förordar att det överlämnas till Kungl. Maj:t att vidtaga de åtgärder som erfordras för att tillgodose de nu avsedda i motionerna I: 375 och II: 490 framförda önskemålen.

Vid 1962 års riksdag väcktes motion vari framställdes önskemål om sådan ändring av bestämmelserna, att kyrklig vigsel skulle kunna förrättas oavsett om någon av de trolovade tillhör samma trossamfund som vigselförrättaren. Motionen remissbehandlades, varvid yttrande inhämtades från domkapitlen i Uppsala och Luleå, Frikyrkliga samarbetskommittén (numera Sveriges frikyrkoråd), Frälsningsarmén i Sverige och Svenska prästförbundet. De båda domkapitlen och prästförbundet avstyrkte bifall till motionen. Samarbetskommittén hade icke erinran mot motionärernas hemställan, Frälsningsarmén, slutligen, förklarade sig oreserverat stöda motionen. *Första lagutskottet* avstyrkte i sitt av riksdagen godkända *utlåtande nr 23 år 1962* bifall till motionen samt anförde därvid bl. a. följande.

Genom 1951 års lagstiftning erhöll Kungl. Maj:t en utökad befogenhet att giva vigselbehörighet åt religiösa samfund. Kungl. Maj:t har därefter i stor omfattning bifallit ansökningar om vigselbehörighet för olika trossamfund. Denna generösa praxis måste ha medfört, att önskemålet om en vidgad vigselbehörighet nu har en något mindre räckvidd än vid tiden för lagstiftningens genomförande. Det måste nämligen antagas, att då någon av de trolovade tillhör ett samfund med vigselberättigad präst det ter sig mest närliggande för kontrahenterna att vända sig till denne, därest de önskar kyrklig vigsel. Alltjämt kan det emellertid förekomma fall, då begränsningarna i vigselförrättarnas behörighet synes medföra olägenheter. Utskottet avser här främst det av motionären angivna förhållandet, att vigsel mellan s. k. anhängare ej kan förrättas inom vederbörande samfund. Det synes därför föreligga vissa skäl för en ändring i gällande lagstiftning.

Motionären har framhållit, att en naturlig följd av att vederbörande prästerskap erhållit vigselbehörighet rent principiellt skulle vara, att denna behörighet innebure full rätt att förrätta vigsel, oberoende av vilket trossamfund de trolovade tillhör. Utskottet kan inte dela denna uppfattning. Härvidlag vill utskottet erinra om att den rätt att förrätta vigsel, som prästerskapet inom svenska kyrkan har, är förenad med viss skyldighet att viga, medan motsvarande vigselplikt icke föreligger för prästerskap inom andra trossamfund. Starka skäl synes tala för att en utvidgning av vigslerätten icke genomföres annat än i samband med att problemet rörande omfattningen av vigselplikten för prästerskapet inom svenska kyrkan bringas till sin lösning. Detta spörsmål torde emellertid — såvitt nu kan bedömas — icke kunna lösas oberoende av den pågående utredningen rörande förhållandet mellan staten och kyrkan. Det av motionären aktualiserade önskemålet bör emellertid alltjämt följas med uppmärksamhet.

I detta sammanhang må anmärkas, att beträffande vigselskyldighet för präst inom svenska kyrkan *1963 års kyrkomöte* för sin del antagit förslag till ändrad lydelse av 4 kap. 3 § giftermålsbalken. Enligt detta förslag skall berörda lagrum få följande lydelse: »Till vigsel inom svenska kyrkan kunna de trolovade anlita den präst inom kyrkan som de själva åstunda och som är villig därtill. De äga erhålla vigsel i församling endera tillhör av präst som därtill förordnas.» Ett genomförande av förslaget skulle alltså innebära att vigselskyldigheten flyttas från den ene enskilde prästen till den prästliga organisationen.

I motion vid 1964 års riksdag hemställdes att riksdagen måtte begära förslag till sådan ändring i giftermålsbalken, att förrättare av kyrklig vigsel erhåller behörighet att viga oberoende av vilket trossamfund de trolovade tillhör; dock förutsatt att en av de trolovade tillhör något samfund. Motionen föranledde icke någon riksdagens åtgärd. *Första lagutskottet* anförde i sitt *utlåtande nr 5 år 1964* bl. a. följande.

Utskottet vill ej bestrida att, såsom utskottet ock tidigare framhållit, ett visst, om ock begränsat behov av en utvidgning av behörigheten att förrätta kyrklig vigsel kan föreligga. Emellertid är å andra sidan uppenbart att gällande bestämmelser ej medför sådana olägenheter, att den i motionen väckta frågan fordrar en omedelbar lösning. Vad utskottet tidigare uttalat angående frågans samband med problemet om vigselkyldighet för präst inom svenska kyrkan äger alltjämt sin giltighet. En ändring i den av motionären angivna riktningen i nuvarande läge synes jämväl kunna ytterligare komplicera frågan om prästs vigselkyldighet. Vid angivna förhållanden och då det — såvitt nu kan bedömas — ännu är ovisst huruvida frågan om prästs vigselkyldighet kan erhålla någon form av lösning, innan klarhet vinnes i hur förhållandet mellan svenska kyrkan och staten i framtiden kommer att gestalta sig, bör enligt utskottets uppfattning det nu aktualiserade spörsmålet om behörighet att förrätta kyrklig vigsel i dagens läge ej tagas under närmare övervägande.

Familjerättskommittén har i sitt förslag till giftermålsbalk (SOU 1964:34 och 35) icke föreslagit saklig ändring i nu aktuella bestämmelser.

Utskottet

Enligt giftermålsbalkens regler må kyrklig vigsel äga rum inom svenska kyrkan samt inom annat trossamfund, om Kungl. Maj:t medgivit att vigsel må förrättas inom samfundet. En förutsättning för kyrklig vigsel är, att de trolovade eller en av dem tillhör det samfund, inom vilket vigseln är avsedd att förrättas. Präst inom svenska kyrkan är under vissa förutsättningar skyldig att viga, medan sådan skyldighet ej åvilar vigselförrättare inom annat samfund.

I motioner vid 1962 och 1964 års riksdagar hemställdes om förslag till sådan ändring av bestämmelserna, att förrättare av kyrklig vigsel skulle erhålla behörighet att viga under förutsättning att en av de trolovade tillhörde något trossamfund. Vid behandlingen av dessa motioner anförde utskottet, att ett begränsat behov av en utvidgning av behörigheten att förrätta kyrklig vigsel visserligen kunde föreligga men att gällande bestämmelser ej medförde sådana olägenheter att frågan fordrade en omedelbar lösning. Utskottet framhöll vidare att en ändring i föreslagen riktning kunde ytterligare komplicera frågan om vigselkyldigheten för präst inom svenska kyrkan. Motionerna föranledde i enlighet med utskottets hemställan icke någon riksdagens åtgärd.

I förevarande motioner framfördes önskemål om lagändring innebärande att inom trossamfund, som Kungl. Maj:t medgivit vigselrätt, skall få för rättas vigsel av varje svensk medborgare som så önskar.

Ett genomförande av motionärernas förslag skulle innebära att vigselrätten för pastorer i fria kristna trossamfund blir vidare än för svenska kyrkans präster. Yrkandet sträcker sig såsom framgår av vad nyss anförts längre än de förslag i ämnet som riksdagen tidigare avvisat. Utskottet har icke funnit omständigheter föreligga som föranleder till ändrat ståndpunktstagande i frågan om utvidgning av vigselrätten och kan därför icke tillstyrka nu ifrågavarande motioner. Det bör i sammanhanget erinras om att riksdagen i anledning av familjerättskommitténs förslag till ändringar i giftermålsbalken senare torde få ta ställning till nu berörda bestämmelser. Under hänvisning till vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motioner, I:63 och II:99, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 3 mars 1966

På första lagutskottets vägnar:

INGRID GÄRDE WIDEMAR

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Erik Svedberg, Ernulf, Hjorth, Lundin, Ferdinand Nilsson*, Schött*, Lidgard och fru Lilly Ohlsson;

från andra kammaren: fru Gärde Widemar, herrar Svensson i Vä, Gustafsson i Borås, fröken Bergegren*, fru Lindekvist, herrar Fridolfsson i Stockholm och Jönsson i Malmö.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

1) av herrar *Ernulf, Lidgard, Gustafsson* i Borås och *Fridolfsson* i Stockholm, vilka ansett

dels att utskottets utlåtande bort erhålla följande lydelse.

Enligt giftermålsbalkens — — — (lika med utskottet) — — — annat samfund.

I motioner vid — — — (lika med utskottet) — — — riksdagens åtgärd.

I förevarande — — — (lika med utskottet) — — — som så önskar.

Såsom framgår av det nyss anförda har utskottet, när liknande fråga tidigare varit före, funnit visst behov föreligga av utvidgning beträffande

behörigheten att förrätta kyrklig vigsel. Vad som i förevarande motioner anförts och inom utskottet framkommit vid ärendets behandling visar att de nuvarande begränsningarna i den vigselrätt som tillkommer fria kristna trossamfund medför olägenheter i åtskilliga fall. För att undanröja dessa synes det emellertid enligt utskottets mening icke lämpligt att gå så långt som motionärerna förordat. En så vidsträckt behörighet skulle nämligen kunna tillämpas på ett icke åsyftat sätt. Enligt utskottet bör i vart fall krävas att en av de trolovade tillhör något kristet trossamfund och utskottet vill tillstyrka en lagändring i sådan riktning. Detta ställningstagande aktualiserar frågan om en motsvarande utvidgning av den vigselrätt som tillkommer präst inom svenska kyrkan. Med hänsyn till motionernas avfattning anser sig emellertid utskottet för sin del förhindrat att i sammanhanget uppta detta spørsmål till övervägande.

dels ock att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I:63 och II:99, måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till sådan ändring i giftermålsbalken, att inom sådant kristet trossamfund, som Konungen medgivit vigselrätt, skall få förrättas vigsel under förutsättning att en av de trolovade tillhör något kristet trossamfund.

2) av herr *Ferdinand Nilsson*.